

Lietuvoje vis daugiau norinčiųjų išmokti vieną iš labiausiai pasaulyje paplitusių šnekamųjų kalbų, oficialią Indijos kalbą – hindi. Vilniaus universiteto Orientalistikos centre hindi kalba dėstoma nuo 1995 metų, šiuo metu veikia ir lyginamųjų Azijos studijų indologijos specializacijos bakalauro programa.

Deimantas VALANČIŪNAS

Hindi kalba

Indijoje gausu šnekamųjų kalbų – registruotos 22 regioninės kalbos bei daugiau nei 800 dialektų. Oficiali Indijos kalba yra hindi: ją gimtąja kalba laiko daugiau nei 40 proc. Indijos gyventojų. Hindi kalba populiarė ir kitose valstybėse: Nepale, Fidžyje, Gajanoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Didžiojoje Britani-

joje. Pagal kalbančių žmonių skaičių (496 milijonai) hindi kalba užima antrąją vietą tarp populiariausių pasaulio kalbų.

Hindi vartojama dešimtyje (iš 28) Indijos valstijų – šiaurinėje ir centrinėje Indijoje. Hindi turi 17 dialektų, tačiau oficiali hindi kalba grįsta dialektu, kuriuo kalbama Delio ir Agros rajonuose.

Sudėtinga hindi kalbos vystymosi istorija

Hindi kalba, kaip ir lietuvių, priklauso indoeuropiečių kalbų šeimai, todėl europiečiams kyla mažiau tarimo problemų mokantis hindi kalbos nei kitų Azijos kalbų. Hindi kabos pavadinimas kildinamas iš sanskritiško žodžio *sindhu* (Sindo upės ir jos lygumų pavadinimas). Pirmieji terminą hindi ėmė vartoti persai, kurie žodį *sindhu* tarė kaip *hindu* ir taip vadino žmones, gyvenusius prie Sindo upės.

Hindi kalboje naudojamas paveldėtas iš sanskrito ir nedaug tepakeistas devanagari raidynas (*devanāgarī*: deva „dieviškas“ + nāgarī „miestas“). Šiame raidyne nėra didžiųjų ir mažųjų raidžių. Visos raidės rašomos vienodame aukštyje iš kairės į dešinę ir viršuje sujungiamos brūkšneliu, vadinamu danda („lazda“), taip sudarant atskirus žodžius. Žodžiai atskiriami tarp jų paliekant tarpelius. Skyrybos ženklai beveik tokie patys, kaip ir daugelyje Europos kalbų, tik vietoje taško sakinio pabaigoje vartojama vertikali danda „।“. Hindi abėcėlėje 11 balsių ir 35 priebalsiai. Devanagari raštas yra skiemeninis. Kiekviena priebalsė skaitoma kaip skiemuo, susidedantis iš priebalsio ir balsio a, pvz.: ka, ga, na ir pan. Iš abėcėlės raidžių sudaromi ir kiti junginiai, vadinami ligatūromis.

Nors dabartinė hindi kalba buvo sunorminta tik XIX a. antroje pusėje, jos ištakos siekia senus laikus. Hindi kalba išsivystė iš senosios Indijos literatūrinės-sakraliosios kalbos sanskrito, perėmė jos raidyną, dalį gramatikos bei žodyno. Sanskritas buvo vartojamas giedant šventuosius himnus net 1500 m. pr. Kr. Iki mūsų dienų išliko X a. pr. Kr. sukurtas vediškojo sanskrito literatūrinis paminklas – „Rigveda“. Pirmoji sanskrito gramatika buvo parašyta V a. pr. Kr. Jau tais laikais sanskritas Indijoje buvo pagrindinė dvasininkų, filosofų, mokslininkų, poetų kalba. Paprastiesiems žmonėms sanskritas buvo per sudėtingas. Jie kalbėjo prakritais, kurie dėl savo paprastumo vis labiau ėmė skverbtis ne tik į šnekamąją kalbą, bet ir į literatūrą. Šnekamoji kalba buvo pavadinta „apabhraṅś“, arba „laužyta kalba“. Kiekvienas prakritas turėjo savo apabhraṅśą, o kiekviena apabhraṅśos forma padėjo pamatus naujai dabartinei indų kalbai – hindi, radžasthani, gudžaratų, biharų, bengalų ir kt. Apie X a. pradėjo vystytis dabartinės šnekamosios kalbos.

Hindi kalbos istorijai didelį poveikį turėjo ir musulmonai užkariautojai, pradėję skverbtis į Indiją XIII–XV a. ir kalbėję arabų, persų, tiurkų kalbomis. Mogolų imperijos administracinis centras buvo Delis, tad stengdamiesi užmegzti ryšį su vietiniais gyventojais užkariautojai pradė-

jo vartoti vietinį (šauraseni apabhraṅṣa) dialektą, įpindami į jį nemaža farsi, arabų bei tiurkų kalbų žodžių. Pamažu tokia mišri kalba tapo populiari vietinių gyventojų ir musulmonų užkariautojų bendravimo kalba, kuri vėliau buvo pavadinta khariboli (*kharī bolī*), t. y. „standartine kalba“. Ši kalba taip pat buvo vadinami ir *hindustānī* kalba. Manoma, kad pirmieji khariboli kalba pradėjo rašyti musulmonų poetai, naudodę persišką grafinių ženklų sistemą – taip gimė bendrinė urdu kalba. Ta pačia khariboli kalba rašė ir indų poetai, naudodę devanagari raštą. Taip gimė bendrinė hindi kalba. 1947 m. susikūrė Pakistano valstybė, kurios oficialia kalba tapo urdu. Indijai atgavus nepriklausomybę nuo britų, oficialia kalba tapo hindi. Urdu ir hindi kalbomis kalbantys gali nesunkiai suprasti vienas kitą, skiriasi tik naudojama rašto sistema ir žodynas.

Hindi kalbos žodynas yra labai gausus. Didžiąją jo dalį sudaro sanskritiškos kilmės žodžiai. Norminant hindi kalbą ir remiantis sanskritu buvo sudaryta nemažai naujadarų įvairiems šiuolaikiniams terminams žymėti (pvz., *mudrasphiti* – infliacija). Nemenką dalį žodžių hindi kalboje sudaro farsi, arabų ir urdu kalbų žodžiai. Iki pat 1947 m. Indija buvo britų kolonija, tad daugelis anglišių žodžių (adaptuojant pagal hindi kalbos tarimo ypatumus) vartojami lygiagrečiai su sanskritiškaisiais (pvz., *skūl* – mokykla, *peinsil* – pieštukas, *aspatāl* – ligoninė, *dāktar* – gydytojas ir pan.). Indijoje populiarus ir hindi kalbos slengas, vadinamas „*hingliš*“ (hinglish) – kai sakinio struktūra konstruojama pagal hindi kalbos gramatiką, tačiau į ją įpinami anglų kalbos žodžiai. Slengas yra populiarus tarp verslininkų, IT specialistų, jaunimo. Neretai jo galima išgirsti ir šiuolaikiniuose vadinamojo Bolivudo filmuose.

Hindi kalbą studijuojantys studentai švenčia ir tradicines Indijos šventes (pirmas iš dešinės – lektorius D. Valančiūnas)

Kur Lietuvoje išmolti hindi kalbą?

Norinčiųjų studijuoti Indijos kultūrą ir kalbas kasmet daugėja – konkursai stojant į VU Orientalistikos centro lyginamųjų Azijos studijų indologijos specializacijos bakalauro programą dideli. Indijos ambasada Lenkijoje finansiškai parėmė hindi kalbos auditorijos su šiuolaikiška vaizdo ir garso technika įrengimą, skyrė lėšų ir pirmojo Baltijos šalyse hindi kalbos vadovėlio leidybai, kurį parengė Orientalistikos centro hindi kalbos dėstytoja Rasa Ranjan. 2006 m. vasarą Orientalistikos centre įvyko antroji regioninė rytų ir centrinės Europos mokslininkų konferencija „New Perspectives in Education about India“, kurioje mokslininkai iš daugelio Europos šalių dalijosi patirtimi ir naujais ne tik kalbų, bet ir kultūrinių disciplinų mokymo metodais.

Centrinis hindi kalbos institutas Agroje – puiki vieta studentams tobulinti hindi kalbos įgūdžius, kadangi Agra (miestas, esantis apie 200 km nuo Delio) laikoma viena iš švariausių hindi kalbą turinčių vietų Indijoje. Pagal sutartį su Agros centriniu hindi kalbos institutu kasmet išvažiuoja po du studentus. 2006 m. buvo pasirašyta ir tarpuniversitetinė sutartis su vienu iš prestižiškiausių Indijos universitetų – Jawaharlal Nehru universitetu Delyje.

Studentai aktyviai dalyvauja ir popaskaitinėje veikloje – filmų hindi kalba peržiūrose ir diskusijose, švenčia tradicines Indijos šventes. 2006 m. rudenį studentai pagal visas tradicijas šventė vieną iš pagrindinių Indijos švenčių – Diwali, vadinamą šviesų ir ugnies švente.

Galimybę mokytis hindi kalbos turi ne tik indologijos specialybės studentai. Orientalistikos centro įkurtoje kalbų mokykloje hindi, sanskritą bei kitas Azijos kalbas kursuose gali mokytis kiekvienas norintis. Paprastai kiekvienos kalbos kursai trunka 4 semestrus. Daugiau informacijos apie Orientalistikos centro lyginamųjų Azijos studijų programas ir kalbų mokyklos kursus galite rasti tinklalapyje <http://www.oc.vu.lt>.